

dige voorbeelde en metodes te soek. Die toepassing van die Britse model het uiteindelik vasge-loop. In hierdie soektog is onder andere deur min. P. W. Botha na die Switserse kantonstelsel gewys.

Die Switserse bestel kan tereg as 'n plurale/pluralistiese demokrasie genoem word. Dit bevat al die bestanddele van 'n demokrasie en kombineer dit terselfder-tyd met 'n etniese en geografiese pluraliteit. Duits-, Frans- en Italiaanssprekende volksdele word binne die grense van een staat gehuisves. Naas die sentrale wetgewende en uitvoerende mag, is die bestuursmagte sterk gedentraliseer na die kantons (distrikte of provinsies van die drie taalgroepe). Daar bestaan veelvoudige verkeer tussen die top groepe en betreklik min aanraking tussen die „massas”. Die taalgebruike en tradisies van elke groep word erken en jaloers bewaar. Origens

bestaan daar 'n onderlinge aanvaarding van mekaar as komponente van dieselfde staatsgemeenskap (nasieskap), 'n gemeenskaplike patriotisme (vaderlandsliefde). Die getalverhoudinge is sodanig dat een groep nie die ander twee kan oorheers nie. Terselfder-tyd leef die drie groepe grootliks ruimtelik geskei van mekaar.

Die ooreenkoms tussen die RSA en Switserland is opvallend vir sover dit die pluraliteit van taal en etnisiteit betref. Veel verder gaan die ooreenkoms egter nie. Die verskille is nog ooglopend. Switserland se pluraliteit is kleiner en eenvoudiger as die van Suid-Afrika. Dit word nie gekompliseer deur ongelyke getalverhoudinge nie; rasse- en beskawingsverskille is daar nie tersprake nie. So ook 'n nog onvergete stryd om mag met oorblywende elemente van onderwerping en dominasie. Soos in die VSA is die Switserse burgery op-

gebou uit afgesplinterde volksdele en nie uit 'n veelvoud van volke as sodanig soos in Suid-Afrika nie. Geografies is die bevolkingsdele ook minder gemeng as in die RSA. Dr. Koornhof het derhalwe tereg 'n baie versigtige formulering gekies deur te verwys na 'n stelsel wat ooreenkoms toon met die kantonstelsel.

Twee konklusies spruit voort uit die voorgaande.

Ten eerste is daar geen rede om oor terminologie 'n stryd te ontketen nie. Dit is veel eenvoudiger as wat die saak dikwels voorgestel word.

Tweedens sal ons nog veel verder en wyer as na Switserland moet kyk om bruikbare idees te vind. Boweal sal ons self dringender en ernstiger skeppend moet dink om 'n eie Suid-Afrikaanse antwoord daar te stel — onder meer deur te leer uit die mislukings en suksesse van ander, sowel as uit 'n eerlike ontleding van ons toestande en werklikhede. ■

1977 DEUR PROF. S. J. TERBLANCHE

(Dept. Ekonomie, Universiteit van Stellenbosch)

DIE AKADEMIKUS EN DIE POLITIEK (2)

'N OORRYPTYD VIR VOLKSKRITIEK

„Die Nasionaal-gesinde Afrikaner sal waaragtig in die tyd waarin ons leef sy kant in volkskritiek moet bring as ons 'n nuwe beskawing vir al Suid-Afrika se mense in hierdie groot en droewe land wil vestig.”

IN verlede maand se uitgawe van Woord en Daad het ek die artikel onder die opskrif, Die Akademikus en die Politiek, afgesluit met die vraag of 'n goed-gesinde akademikus in die openbaar kritiese vrae kan opper oor die waarde-oordele van sy eie party. Om 'n antwoord hierop te gee sal ons as 't ware 'n gevalle-

studie moet doen. Ons kan seker nie 'n beter geval kies as die verhouding tussen die nasionaal-gesinde (meesal Afrikaner) akademikus en die hoofsaaklik Afrikaner-beheerde Nasionale politiek nie.

Vir die doeleindes van hierdie gesprek, wil ek beweer dat daar in die afgelope byna dertig jaar hoofsaaklik twee tydperke onder-

skei kan word ten opsigte van die verhouding tussen die nasionaal-gesinde Afrikaner-akademikus en die hoofsaaklik Afrikaner-beheerde Nasionale regering. Vir die eerste tien of twintig jaar het die nasionaal-gesinde akademikus in 'n posisie van onderdanigheid en onmondigheid gestaan. Byna onvoorwaardelike aanvaarding van die ideologiese uitgangspunt van die Nasionale Party was 'n vereiste vir politieke deelname.

In die afgelope tien jaar of meer is daar volop tekens dat die nasionaal-gesinde akademikus al hoe meer vryheid gegun word,

dat hulle besig is om mondig te word en dat die verhouding tussen die akademikus en politikus in die breëre Nasionale „Establishment” al hoe meer — sal ons maar sê — „genormaliseer” word. Gerieflikheidshalwe kan ons onderskei tussen die periode van akademiese onmondigheid en die periode van groterwordende akademiese mondigheid.

AKADEMIESE ONMONDIGHEID

In die periode van akademiese onmondigheid is daar vanuit die politieke sfeer relatief min vryheid en bewegingsruimte aan die goedgesinde akademikus toegelaat. Daar was 'n groot ongeduld en onverdraagsaamheid met Afrikaner akademici wat die regering en veral sy waardestandpunte in die openbaar gekritiseer het. Ek wil onomwonde sê dat ek van mening is dat die destydse houding oor die algemeen geregtig was. Op daardie stadium was die Nasionale Party 'n Afrikaner-georiënteerde party. Die posisie van sowel die Nasionale regering as die Afrikaners was in veral die vyftigerjare nog baie onseker en kwesbaar en gevolglik was dit nodig om laer te trek en die gelede te sluit. As gevolg hiervan is die vryheid van goedgesinde akademici ook ingeperk.

Die Afrikaners het hulle enersyds bedreig gevoel deur die ekonomiese mag en die kulturele (of die vermeende kulturele) meerderwaardigheid van die Engelse en andersyds deur die getalle-oorgewig en die laer beskawingspeil van die verskillende nie-blanke bevolkingsgroepe. Die Nasionale regering en die Afrikanerdom is in hierdie jare aan die venynigste kritiek denkbaar blootgestel, wat meesal uit haat en nyd gebore was. In hierdie omstandighede was die handhawing van Afrikaner-identiteit en die politieke mag van die Nasionale Party asook die emansipasie van die Afrikaner op ekonomiese en kulturele gebied, nie alleen doelstellings wat ten nouste vervleg en komplimentêr was nie, maar gesamentlik ook die opperste prioriteit.

Die nasionaal-gesinde Afrikaner-akademikus kon nie onverskillig staan teenoor hierdie besondere stel omstandighede nie, hy moes sorg dat sy optrede en veral sy openbare optrede te alle tye

diensbaar was tot die politieke prioriteit. 'n Akademikus wat hom op hierdie stadium die reg toegeeien het om hom in die openbaar op 'n kritiese wyse in te meng met die stryd oor die waarde-oordele, het uit die aard van die saak konfrontasie gesoek en dit ook gekry.

Hoewel ek van mening is dat die akademiese onmondigheid in sê die jare vyftig geoorloof was, het dit ook twee skadusye gehad wat ons nie mag verswyg nie. Enersyds het dit daartoe gelei dat bona fide Afrikaner-akademici redelik maklik vervreemd geraak het en uitgeskuif is. Hul langdurige verdeling het gewoonlik oorgeslaan in 'n siniese onverskilligheid en selfs 'n vyandigheid teenoor die huidige politieke bewindhebbers. As gevolg hiervan het baie goeie intellektuele vermoëns en navorsingstalent vir alle praktiese doeleindes vir die huidige politieke bewindhebbers verlore gegaan. Dit is jammer.

Maar aan die ander kant het die akademici wat in die laer gebly het, dikwels te apologeties as pleitbesorgers vir die Afrikaner en Nasionale Party se saak in die openbaar in die bres getree. In effek het dit daarop neergekom dat goedgesinde akademici hulle dikwels te veel met die stryd oor die waarde-oordele bemoei het en dikwels te ver agteroorgebuig het om die ideologiese grondslae van die party en sy beleid goed te praat en te propageer. Sommige nasionaal-gesinde akademici het op hierdie manier eintlik politiek bedryf. Hulle het hul aan grensoorskryding skuldig gemaak sonder dat daar ooit 'n baksteen op hulle kop geval het.

OORGANGSTYDPERK

Die jare sestig was in vele opsigte 'n oorgangstydperk. Die republikeinse ideaal is verwesenlik, op ekonomiese gebied het die Afrikaners so gevorder dat almal min of meer in middelstandkringe „gearriveer” het, terwyl die Afrikaners se kulturele en intellektuele prestasies sodanig was dat enige gevoel van minderwaardigheid finaal opsy geskuif kon word.

Intussen het die Nasionale Party ook doelbewus sy basis verbreed en is Engelssprekendes in die kabinet opgeneem. Die politieke oogmerke van die Nasio-

nale Party en die kulturele oogmerke van die Afrikanerdom het nou nie meer so volledig ooreengeval soos in die jare vyftig nie. Vir ons doel is dit nie nodig om ons koppe langer oor daardie oorgangstyd te breek nie, behalwe om te sê dat die mondigwording van die nasionaal-gesinde akademikus in daardie dekade 'n aanvang geneem het.

DIE JARE SEWENTIG

Kom ons wy die ruimte wat ons oor het aan die jare sewentig. Omstandighede is ingrypend anders as in die jare vyftig. Die Afrikaner is volledig geëmansipeer en sy identiteit word slegs bedreig in soverre die voortbestaan van beskaafde standarde in Suidelike Afrika bedreig word. Die magposisie van die Nasionale Party word eweneens ook nie bedreig nie. Intendeel. Die opposisieparty is versplinter en verlam soos nog nooit tevore nie. Maar vanweë 'n verskeidenheid van gebeurtenisse verkeer ons in hierdie subkontinent in 'n baie ernstige bestaanskrisis. In hierdie veranderde omstandighede kan die prioriteite van die Nasionale regering seer sekerlik nie meer dieselfde wees as in die jare vyftig nie.

Hoewel die politieke mag van die Party en die kulturele solidariteit van die Afrikaners (wat nog steeds belangrike steun aan die Party verleen) nie meer die opperste prioriteite is of kan wees nie, bly dit nog steeds baie belangrike doelstellings en is dit ten minste van besondere instrumentele belang in die hantering van die huidige bestaanskrisis. Die omvang en die belangrikheid van die taak wat vandag op die skouers van die hoofsaaklik Afrikaner-ondersteunde Nasionale regering rus, kan nie maklik oorbeklemtoon word nie.

Om hierdie moeilike en steeds moeilikerwordende taak suksesvol te kan deurvoer, het die ondersteuning, hulp en advies wat goedgesinde akademici aan die politieke bewindhebbers kan gee, ook in belangrikheid toegeneem. Goedgesinde akademici kan egter alleen hierdie belangrikerwordende taak vervul as hulle die moed en die durf het om die groter uitdaging te aanvaar, as hulle hulself groter vryheid en inisiatief ver-

oorloof en as die vertrouensverhouding tussen hulle en die politieke bewindhebbers nie daardeur geskaad word, dit wil sê as die politici hulle ook groter beweegruimte veroorloof.

Kortom, die huidige omstandighede vereis dat die verhouding tussen die akademici en politici van albei kante verder genormaliseer sal word.

NORMALISERING VAN VERHOUDINGE

Om enige moontlike misverstand uit die weg te ruim, wil ek dit duidelik stel dat daar die afgelope tien jaar reeds ver gevorder is in die normalisering van die verhouding. Van die kant van die politieke bewindhebbers word daar veel meer geleenthede aan die goedgesinde akademikus gebied en word sy kritiese vraagstellinge met veel groter verdraagsaamheid bejeën. Aan die ander kant is daar baie akademici wat die nuwe geleenthede en groter vryhede benut om met teoretiese vraagstellinge en kritiek na vore te kom wat voorheen net nie moontlik was nie.

Ongelukkig het daar sowel politici as akademici oorgebly wat meen dat net die geslote en enger verhoudinge van die jare vyftig geoorloof is. Die betrokke politici het blykbaar so verwen geraak deur die akademiese onderdanigheid van die jare vyftig dat hulle die kritiese houding van sommige nasionaal-gesinde akademici net nie kan duld nie en graag wil sien dat hierdie akademici of hok geslaan of uitgedryf sal word.

Aan die ander kant is daar blykbaar ook akademici wat in die groef van die jare vyftig vasgevang bly en verkies om akademies onmondig te bly. Ook hulle kan hul nie by veranderde omstandighede aanpas nie. Ironies genoeg is hulle dikwels die mense wat vir die verdagmakery teen die meer krities-ingestelde Nasionale-gesinde akademici verantwoordelik is. In die woorde van prof. Hennie Rousseau bly die rol van hierdie ideologies gegrepe akademikus byna outomaties beperk tot dié van 'n agterryer wat die konserwatiewe geskut in die geledere van die Nasionale Afrikaners met die lood van swaartwigtige beginsels moet laai.

Ek wil graag ten slotte twee redes aanvoer waarom die Nasionaal-gesinde akademikus juis in hierdie dae waarin ons leef 'n besondere rol te speel het binne die breë Nasionale Afrikaner „Establishment” — 'n rol wat meer selfstandige optrede en selfs openbare kritiek op waardes en prioriteite behels. Terselfdertyd wil ek ook die hoop uitspreek dat die akademikus die geleentheid gegun sal word om juis in hierdie dae hierdie rol te speel — dit wil sê dat sy bona fides as Nasionaal-gesinde akademikus nie as gevolg van kritiese optrede in twyfel getrek sal word nie.

HISTORIESE DRYFHOUT

Eerstens omdat die Nasionale Regering al byna 30 jaar aan die bewind is. Enige regering — selfs 'n goeie regering soos die Nasionale regering — wat ononderbroke vir byna 30 jaar regeer — sleep uiteraard 'n groot hoeveelheid historiese ballás met hom saam. Hierdie ballás bestaan uit uitgediende opvattinge, vooroordele en beleidsrigtings. Oor 'n tydperk van 30 jaar maak enige regering baie beloftes en bind hy homself met baie kompromieë.

Daar bestaan waarskynlik twee besondere redes waarom daar so 'n groot hoeveelheid historiese ballás soos dryfhout opgedam geraak het en nou die stroom van vernuwing belemmer. Baie van die kritiek wat in die afgelope 30 jaar deur die opposisie, die Engelse pers en deur buitelanders teen die kop van die Nasionale regering geslinger is, was so onbillik en so vergesog dat die regering met goeie reg geleer het om 'n dowe oor daarop te draai. Maar op die lang duur hou dit ook nadele in.

Aan die ander kant het goedgesinde akademici — om redes wat ek reeds genoem het — ook nie van meet af hul kant gebring om dit wat verouderd en oorbodig geraak het aan die nodige kritiek en blootstelling te onderwerp nie. 'n Besondere sameloop van omstandighede het dus meegebring dat sommige politici nog altyd 'n sterk weersin teen kritiek het en veral kritiek uit eie kring. Dit is 'n houding wat nie meer te regverdig is nie maar — in soverre dit bly voortleef — 'n houding wat steeds bevorderlik is vir die opdam van dryfhout.

Dit behoort tot die demokratiese tradisie dat daar gereeld regeringsveranderinge plaasvind. Op sigself genome is so 'n regeringsverandering 'n heilsame ding. Dit bring 'n sekere dissipline mee en bied telkens geleentheid vir 'n nuwe begin. Ongelukkig is 'n regeringsverandering volgens alle aanduidings nie moontlik, en wat myself betref ook nie wenslik, in die Suid-Afrikaanse situasie nie. Gevolglik moet ons van ander metodes gebruik maak om van die historiese ballás ontslae te raak en om die nodige dissipline en vernuwing te bewerkstellig. In hierdie opsig kan en moet goedgesinde akademici 'n belangrike bydrae lewer.

N. P. van Wyk Louw sê êrens dat die afbreek en die sloping van dit wat uitgedien is 'n skone dronk genot kan wees. Hoewel ons almal graag wil bou, en graag opbouende kritiek wil lewer, is dit volgens Van Wyk Louw soms vir 'n geslag nie gegee om te bou nie, maar alleen om af te breek. Dit wil voorkom asof ons juis nou 'n geslag nasionaal-gesinde akademici nodig het vir wie dit nie gegun is om te bou (soos hulle graag sou wou nie), maar om die ballás wat in die Nasionale Afrikaner „Establishment” in sy lang tyd van mag en bevoorregting opgegaar het, met die nodige mate van deernis en liefde te help afbreek.

As goedgesinde akademici nie met hierdie taak behulpsaam is of kan wees nie, kan die sloplingskontrak dalk in die hande beland van mense wat ook dit wat waardevol is vir die Nasionale Afrikaner, met die grond gelyk sal maak.

Die tweede rede waarom die nasionaal-gesinde akademikus juis in hierdie tyd met groter selfstandigheid moet optree, is omdat „Suid-Afrika se bestaanskrisis in sy diepste wense ook 'n krisis in die hart van die Nasionale Afrikaner” is — soos Dawie dit op 6 November 1976 in sy rubriek in *Die Burger* gestel het. Op 11 November 1976 het vyf professore van Stellenbosch — waaronder prof. Esterhuise en ekself — in 'n brief in *Die Burger* die standpunt ingeneem dat „die krisis in die hart van die Nasionale Afrikaner die morele problematiek vertolk van talle Afrikaners wat hul

volksverbondenheid 'n hoë prioriteit gee, maar nie bereid is om hul sin vir geregtigheid op die altaar van hierdie volksverbondenheid te offer nie”.

'N GOEIE MORELE KRISIS

Dit kan nie betwyfel word dat daar 'n krisis — 'n morele krisis — in die hart van die Nasionale Afrikaner woed nie. Daar is stryd en spanning, wroeging en diepgrypende selfondersoek aan die gang. Vanweë die strategiese posisie wat die Nasionale Afrikaner in Suid- en Suidelike Afrika inneem, is dit goed dat daar so 'n stryd aan die gang is. Die krisis in die hart van die Nasionale Afrikaner gaan eintlik oor waarde-oordele en oor politieke prioriteite. *Dit kan tog in alle billikheid nie van 'n politiek-betrokke en nasionaal-gesinde Afrikaner-akademikus verwag word dat hy te midde van hierdie stryd op die kantlyn sal bly staan asof die stryd hom nie aangaan nie en asof hy op grond van sy vakkundige kennis nie 'n*

bydrae te lewer het nie.

Reeds in 1913 het Tobie Muller in 'n toespraak, op Stellenbosch, gesê dat nou dat die Afrikaners 'n selfbewuste nasie geword het, dit *sedelike motiewe* is wat ons saambind. Hy het dit by daardie geleentheid in die vooruitsig gestel dat die Hollands-Afrikaanse nasie deur middel van egte nasionalisme 'n eie individualiteit wil bewaar en aankweek, nie tot nadeel nie, maar eerder met die hulp van en tot die voordeel van die ander nasionale groepe in Suid-Afrika. Die nasionale stryd is volgens hom nie 'n stryd teen ander nie, maar 'n sedelike stryd binne 'n selfbewuste nasionale organisme om met morele erns alles wat die nasie se karaktervorming benadeel, uit die weg te ruim.

GEWEERVUUR EN SAMBOKSLAE

Ek wil graag aanvaar dat die morele krisis in die hart van die Afrikaner juis te make het met hoe ons van alles wat ons karak-

tervorming benadeel — alles wat selfsugtig, selfgenoemsaam en geslote is — uit die weg kan ruim.

Veertien jaar gelede het N. P. van Wyk Louw beweer dat die tyd ryp en oorryp is vir 'n groot volkskritiek deur volksgenote. Hoeveel te meer is die tyd nie nou oorryp daarvoor nie? Van Wyk Louw het gepleit dat daar kritici tussen ons gelos moet word, wat vervul is met 'n haat teen ons halfheid, gemaksgewoontes en kleinburgerlikheid. Hierdie kritici moet volgens hom mense wees wat in hul stryd teen die Afrikaner se euwels self in die eerste plek Afrikaners is en hulle moet ons met „geweervuur en sambokslae” laat opsteier tot dat ons doen waarvoor ons hier in Afrika is: die opbou van 'n nuwe beskawing in 'n nuwe land.

Die nasionaal-gesinde Afrikaner-akademikus sal waaragtig in die tyd waarin ons leef sy kant in hierdie soort volkskritiek moet bring as ons 'n nuwe beskawing vir al Suid-Afrika se mense in hierdie groot en droewe land wil vestig. ■

SASTOERE. Te kies en te keur.

SASTOERE bied u talle onvergeetlike toerbusvakansies. Reisgeld sluit etes en verblyf in.

JOHANNESBURG—DURBAN (in albei rigtings)

Toer Nr. JKD6R—6 dae—R205.
Deur Oos-Transvaal, die Nasionale Krugerwildtuin, Swaziland en Hluhluwe-wildreservaat, tuiste van die witrenoster.

Toer Nr. JMD3R—3 dae—R78.
Cathedralpiek twee nagte, die Vallei van Duisend Heuwels.

**KAAPSTAD—JOHANNESBURG
(in albei rigtings)**
Toer Nr. CPJ7R—7 dae—R227.

Wildernis, die pragtige Tuinroete, Port Elizabeth, Oos-Londen en Transkei.

DURBAN—KAAPSTAD (in albei rigtings)

Toer Nr. DOC6R—6 dae—R212.
Umtata, Oos-Londen, Port Elizabeth, Plettenbergbaai en Oudtshoorn—besoek die Kangogrotte en 'n volstruisplaas.

Toer Nr. DPC5R—5 dae—R163.
Vallei van Duisend Heuwels, Umzimkuluvallei, Oos-Londen, Port Elizabeth, Wildernis, Swellendam, Sir Lowryspas.

SIRKELTOERE VAN JOHANNESBURG NA DIE NASIONALE KRUGERWILDTUIN

Toer Nr. JKJ3R—3 dae—R98.
2 nagte in die Wildtuin. Die Sudwalgrotte.

Toer Nr. JKJ4R—4 dae—R122.
2 nagte in die Wildtuin. Die Sudwalgrotte.

Toer Nr. JKJ5R—5 dae—R151.
3 nagte in die Wildtuin.

Blyderivierkloof, die Sudwalgrotte.

SIRKELTOERE VAN KAAPSTAD

Toer Nr. CGC5R—5 dae—R150.
Nasionale Bontebokpark, Swellendam, Tuinroete, 'n volstruisplaas en die Kangogrotte.

Dag- en halfdaguitstappies na Hermanus, Kaappunt, Paarl, Houtbaai, Bainskloof, Ceres, vier bergpasse, High Noon en Wynroete.

SIRKELTOERE VAN WINDHOEK

Toer Nr. WEW5R—5 dae—R131.
Na die Nasionale Etoshawildtuin oor Dieretuinpark. Okaukuejoruskamp, Halaliruskamp, Namutoni, Tsumeb. Vier nagte in die Wildtuin.

Toer Nr. WNW7R—7 dae—R215.
Die Gamsbergpas, gapende Kuisebkloof, die Namib, Walvisbaai

en die Nasionale Etoshawildtuin.

Pos die koepon vandag vir volle besonderhede. Of skakel u naaste S.A. Spoorwegreisburo of reisagent.

SASTOERE, Posbus 1111, W&D Johannesburg 2000.

Stuur my asseblief dadelik volle besonderhede oor u **SASTOERE**.

Naam:

Adres:

.....

..... Tel:

SASTOERE

VZ77/2396